

մերձեցումն է որ կը պակսի մեր պատմիչներուն»։

Գ. Նարդառի. — Ունի ախտաբանական տեսութիւն մը «Պայքար ընդմէջ հանճարին և խենթութեան» վերնագրով։ Գրութիւնը ամբողջովին նուիրած է Ծումանի եղբւրական կեանքին։ Նարդառին կ'ըսէ որ այն դաշնակահար մեծ վարպետը կատաղօրէն կը կարդար Շիլլէր, Պայրըն, Կէօթէ, Որատիոս (որուն չէր հաւնէր), Կիկերոն (գոր շարյարան) կ'անուանէր։

Փայլակ Սանատար. — Մորիս Մէթէրլինքի ամբողջական տպաւորութեան տակ՝ կը գրէ «Տիեզերքի ճակատագիրը» վերնագրով տեսութիւններ, ուր կ'աշխատի վերլուծել կեանքի յեղաշրջումներու անլուծանելի տիեզերական պատմութիւնը։ Անտարակոյս ինքն ալ համոզուած է որ իր պատճառաբանութիւններն անվերծանելի մնացած են ու կը մնան։

Բժ. Եր. Արդունեան. — Կը գրէ «Յղութեան ճանաչումի» մասին, և կը քննէ անոր ճանչնալու հարցը։

Հրակո Ալեան. — Յոյց կու տայ թէ ինչ է «Նկարչութիւնը և իր արդի ձգտումները»։ — Կը պայքարի Մառինէթթիի ապագայապաշտ խելացոր «մակիֆեար»ին դէմ, և արուեստագէտի ըմբռնումով ընթերցողը գեղեցկագէտ վարպետներու մոռոնումներուն հաղորդակից կ'ընէ։

Գեղաւ Երաման. — Կը գրէ «Ճշմարտութեան տաճնապի և բարոյական նոր ըմբռնումներու» վրայ։ Ճշմարտութեան տաճնապը միշտ եղած է, և բարոյական ըմբռնումները նոր չեն, նոր ըմբռնումները հիններուն հակադրութիւններն են, սակայն այդ հակադրութիւններն ալ նորութիւններ չեն, այլ նորոգուած ըստ ժամանակի ըմբռնողութեան։

Հայկ Ստեփանեան. — Կը խօսի «Հայ գեղջուկ երաժշտութեան մասին»։ Անտաւակոյս գեղջուկ երգը կը փնտռուի ընդհանրապէս ժողովրդական երգերու մէջ, քան թէ եկեղեցական երաժշտութեան մէջ։ Ստեփանեան կը համարի թէ, առաջինը

«համակ յոյզ, ներքին չմտածուած մղումներ են», իսկ երկրորդը «վսեմի որոնումին ընթացքին երաժշտական արտայայտութիւններ»։ Ասկէ զատ՝ կը գրէ թէ. «Մեր երաժշտութիւնը արեւելեանէն տարբերող գիծերէն մէկն ալ իր աշխուժութիւնն է. ամենէն տխուր երգերուն մէջ իսկ ան գերծ է արեւելեան եղանակներու քաշքշուքներէն ու մեղկանքէն»։

Տարեգրքի վերջին մասին մէջ հայ կեանքէն համեստ բաժին մը կայ. մանրամասն խօսուած է «Համազգային ընկերութեան» հայ կրթական և հրատարակչականի վրայ։ Վերջինս Գահրէի մէջ հիմնուած է 1928 Մայիս 28ին, որուն նպատակն եղած է հայ ժողովուրդի կրթական մակարդակը բարձրացնել հայ լեզուով և հայ հոգով։

Այս է «Համազգային Տարեգրք»-ի ամբողջական պատկերը մանրամասնօրէն. իւրաքանչիւր գրողի արտադրութիւնը մատնանիշ ըրի հոս. գեղեցիկ թէ տգեղ, արժէքաւոր կամ անարժէք՝ այս մասը թող դիտողն ու քննողը կըռէ ու դատէ։

Հին յոյները և լատինները քննադատութեան պաշտօնը Հերմէսին յանձնած էին, ան՝ Ուրմպոսի դրան դիմացը կանգնած, արժանաւորները միայն կը թողուր որ դռնէն ներս մտնէին։ Անարժանները կը մերժէր, անասաններու գլխուն կ'իջեցնէր կրկնակ օձով գալարուն գաւազանը։ Հայ դիցաբանութեան մէջ Հերմէս մը չենք ունեցած. որով մեր գրողները ազատօրէն կը մտնեն Ուրմպոսի դռնէն ներս, առանց մեզի հարցնելու թէ արժանիք ունին թէ ոչ։ Ինչ որ պատասխանատուութիւն է, այն կը ծանրանայ այդ գրողները համախմբող խմբագրութեան վրայ։ Միայն կը ցաւիմ ըսելու որ այդ Տարեգրքի խմբագրողները Մարինէթթիի նժարով կը չափեն Ալիշանի, Աբովեանի նման ընդհանուր հայութեան պաշտուած անմասն տաղանդները. Զէսթրֆիլտ կ'ըսէր թէ. Լաւագոյն հեղինակներն անոնք են որ խիստ կերպով կը քննեն իրենց հեղինակութիւնները...

Հ. Ս. ԵՐԵՄԵԱՆ

« ՀԱՅՈՒՀԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵԻ »

ԳՐԵՅ Հ. ՎԱՐԴԱՆ Վ. ՀԱՅՈՒՆԻ

Հայ լրագրութիւնը կանխեց ծանուցանել այս աշխատութիւնը՝ բարեսէր մեկնասին անուան հետ, զգալով ու զգացնելով անոր կարեւորութիւնը։ Մինչ դեռ գործն ընդ մամուլ կը գտնուի, օգտակար կը դատինք անոր մասին աւելի մանր տեղեկութիւն մը տալ մեր ընթերցողներուն, այս առթիւ մեր շնորհակալութիւնն հրապարակու ալ յայտնելով Տ. Տիգրան Միւնասեանի։

Մարդկային մեծ ընկերութեան փոքրիկ պատկերն է ընտանիքը, որ կազմուած ու հաստատուած է միութեան ու գործակցութեան մէջ առն ու կնոջ՝ որ արարչութեան օգնական նշանակուեցաւ այդ մարդուն։ Սակայն անոր տրուած դիրքը մեծապէս փոփոխական եղեր է ազգերու մէջ՝ անոնց քաղաքակրթութեան չափին համեմատ. ոմանց բով բոլորովին անարգ և աննշմար թողուած, և ուրիշներու՝ շատ աննշմար թողուած. ոչ ընտանեկան յարկին բարձր բռնուած. ոչ ընտանեկան մէջ, ուր համիայն՝ այլ և ընկերութեան մէջ, ուր հասարակապէս հասեր է անոր գործունէութիւնը, մանաւանդ քրիստոնէական լուսաւորութեան մէջ։

Կը պարծինք մենք Հայերս մեր անցեալ քաղաքակրթութեամբ։ Բայց տակաւին բաւական ծանօթութիւն չունինք հին հայ կնոջ կրկնակ դերին. ուստի և ոչ մեր հին աննշմար քաղաքակրթութեան ամբողջ չափին։ Այնքալաքեալ լուսնու ճնշող ու դարաւոր լուծն լակրօն ազգերու ճնշող ու դարաւոր լուծն յեղաշրջեց անոր նկարագիրը. այնպէս որ ոչ արդի գաւառաբնակ կնոջ անշուք կենսոյ ցաղին և ոչ եւրոպականացած հայ տիկնոջ ցաղին մէջ կարող ենք որոնել հին հայ բարբիւն մէջ կարող ենք որոնել հին հայ կնոջ նկարագիրը։ Այլ հարկ է վերցնել պատմութեան քողը, և հոն փնտռել ճշմարտութեան քողը, և հոն փնտռել ճշմարտութեան քողը։

մարիտ հայունին, զայն իսկապէս ճանչնալու համար։ Եստեք խուզարկեցին զայն ու գտած իսկ կարծեցին, բայց չգտան։ Եղիշէի «Տիկնայք փափկասունք Հայոց աշխարհին» հանրածանօթ յեղեղուած ու գրեթէ միակ աղբիւրը կը կազմեն այդ ծանօթութեան։ Բայց որքան աղքատ բովանդակութեամբ, և որչափ թերի հասկցուած նոյն իսկ այդ համառօտ էջն ալ։

Եւ սակայն հայ կնոջ պատմութիւնն այնքան ընդարձակ և այնչափ շքեղ է՝ որքան մարդուն, ցրուած և անտես մնալով մեր անցեալ տպագիր կամ անտպագր մատենագրութեան մոռցուած խորշերուն մէջ։ Հ. Հացունի՝ որ իրեն գրադանք ըրած է հայ անցեալին լուսաբանութիւնը, համոզուած՝ որ մոռացութեան այդ քողը վերցնող պիտի չգտնուէր՝ գործին դժուարութեան պատճառաւ, պէտք ու պարտք համարեցաւ իրեն՝ ժողովել ու կազմել հայոհային իսկական պատմութիւնը։ Մեծալուստի իսկական պատմութիւնը։ Մեծալուստի ու ստուար հատոր մը կը գրաւէ ան, զիւր ու ստուար պատմական նկարներով ալ։ Գարգարուած պատմական նկարներով ալ։ Եւ 18 զուգահեռներու մէջ իրեն շարժանկարի մը մէջ՝ երեւան կու գայ հին հայ կնոջ կեանքը իր ամբողջ չքնաղ ու պերճ երեւոյթներով, անուններով ու մեծ կամ փոքր դրուագներով։

Վ. Ա. — Կը տեսնես նախ իր մանկութիւնն ենթարկուած խնամոտ սննդեան ու դաստիարակութեան մը, օժանդակուած թեմամբ նախ դայեկի և ապա յատուկ դաստիարակի մը, երբ ազնուական է, մինչ տիարակի մը, երբ ազնուական է, մինչ առմիկ աղջկան կրթութիւնը կախուած է անոր ընտանեկան վիճակին կամ ընկերութեան հայթայթած դիւրութեանց աստիճանէն։

